

Onderzoeksopzet

Nationaal Programma Rotterdam Zuid

1 Achtergrond onderzoek

1-1 Aanleiding

In 2011 werd het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) opgericht. Op verzoek van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie adviseerden Wim Deetman en Jan Mans in 2011 over de aanpak van opgaven op Rotterdam-Zuid. Zij raadden aan om een Nationaal Programma op te richten om langdurig en intensief te kunnen werken aan de maatschappelijke opgaven op Rotterdam-Zuid.¹ In september 2011 ondertekenden de gemeente, het Rijk, woningbouwcoöperaties, scholen(koepels) en verschillende andere partijen het convenant “Zuid werkt!” Daarin richtten zij dit Nationaal Programma op.²

Het doel van het NPRZ is om in ongeveer 20 jaar achterstanden in te halen op het gebied van school, werk en wonen. In het convenant is tot doel gesteld om in 2030 op hetzelfde niveau te scoren als het gemiddelde van de G4-steden (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht).³ Dit is later uitgewerkt tot specifiekere doelen.

Het NPRZ heeft ondertussen landelijk een voorbeeldfunctie gekregen. In 2022 is het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) gestart. Met dit programma wordt in 20 kwetsbare gebieden, waaronder Rotterdam-Zuid, gewerkt aan leefbaarheid en veiligheid. Daarvoor werken verschillende partijen samen, zowel aan de fysieke woningvoorraad als aan sociale opgaven.⁴ Het NPRZ diende als inspiratie hiervoor.⁵

Tegelijkertijd is het NPRZ niet onomstreden. Ten eerste riep de sloop van bestaande woningen weerstand op. Zo waren bewoners van de Tweebosbuurt bang dat bestaande sociale cohesie daardoor verminderde. Ook hadden bewoners het gevoel dat door de sloop armere bewoners moesten verhuizen voor mensen met een hoger inkomen.⁶ Ten tweede zijn er zowel bij de raad als bij wetenschappelijk onderzoekers zorgen over gebrek aan zicht op de effectiviteit van het NPRZ.⁷

De rekenkamer onderzoekt in hoeverre interventies binnen de pijler wonen de woningvoorraad en buitenruimte hebben verbeterd. De pijler wonen heeft tot doel de kwaliteit van wonen op Zuid te verbeteren en heeft daarvoor met name interventies gericht op de woningvoorraad en buitenruimte.⁸ De rekenkamer kijkt specifiek naar de pijler wonen, omdat dit in financiële omvang het grootste onderdeel is van het NPRZ. Het rekenkameronderzoek zal vijf interventies binnen deze pijler evalueren en beoordelen of deze voldoende bijdragen aan dit leefbaarheidsdoel. Daarnaast zal het onderzoek bekijken hoeveel extra geld er tot nu toe voor het NPRZ beschikbaar is gesteld en welke verbetering in de woningvoorraad en buitenruimte is gerealiseerd.

¹ Team Deetman/Mans. “Kwaliteitssprong op Zuid: Ontwikkeling vanuit kracht.” Werkendam: 2011, p. 3 en pp. 12-13. ([link](#))

² Gemeente Rotterdam e.a., *Zuid Werkt! Nationaal programma kwaliteitssprong Zuid*, september 2011.

³ NPRZ. “Uitvoeringsplan 2012-2014.” Rotterdam: 2012. ([link](#))

⁴ NPLV. “Over het programma.” Geraadpleegd op 17 juni 2026. ([link](#))

⁵ Minister van BZK. “Aanpak wijken.” Tweede Kamer. Kamerbrief, 30 995 nr. 97, 28 oktober 2019.

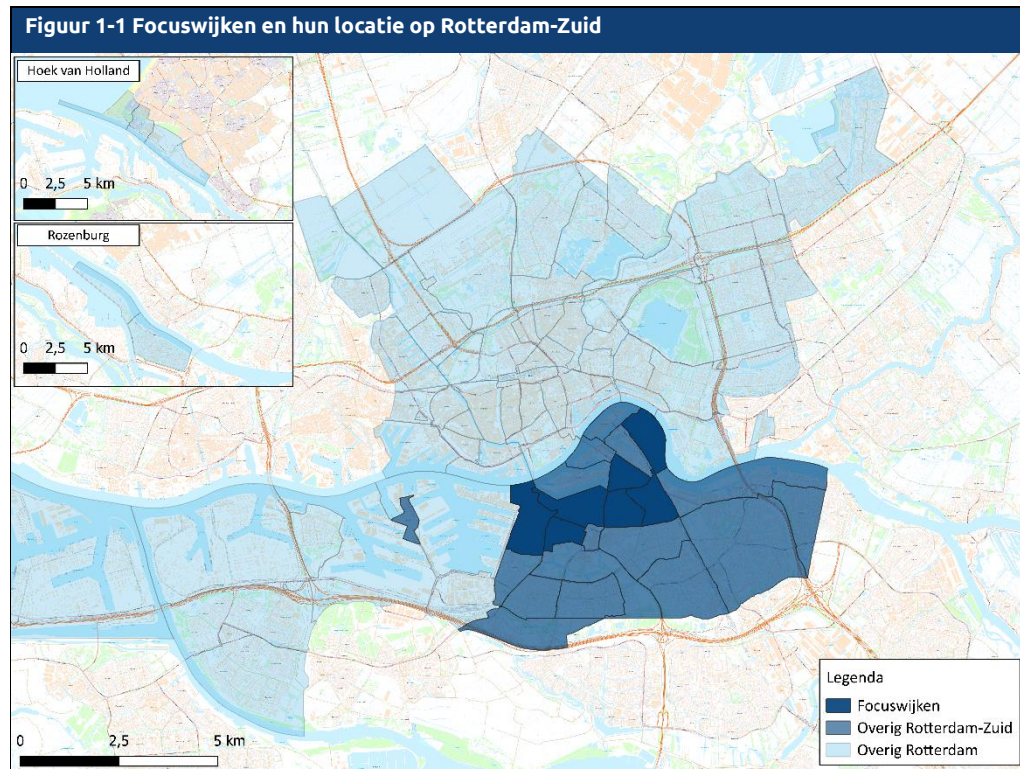
⁶ Maroned. “Het gezicht van de Tweebosbuurt: Belevingsonderzoek onder 340 bewoners nadat sloopplannen bekend werden.” Rotterdam: 2018.

⁷ Leewis, S., S. Reitema, T. Vonk, en E. Verkoelen. “Motie: Goed meten is weten: Gaat Zuid er echt op vooruit?” Gemeenteraad Rotterdam. 26bb966 (29 januari 2026); Custers, G. “Onvoldoende wetenschappelijke onderbouwing voor Nationaal Programma Rotterdam Zuid.” Sociale vraagstukken. Geraadpleegd op 13 juli 2026. ([link](#))

⁸ NPRZ. “Uitvoeringsplan 2023-2027.” Rotterdam: 2023, pp. 80-105. ([link](#))

1-2 Nationaal Programma Rotterdam Zuid

Het NPRZ kent zeven focuswijken. Rotterdam-Zuid bestaat uit 23 wijken in de drie stadsdelen Charlois, Feijenoord en IJsselmonde.⁹ In zeven 'focuswijken' is de stapeling van problemen volgens het NPRZ het grootst: Afrikaanderwijk, Bloemhof, Carnisse, Feijenoord, Hillesluis, Oud-Charlois en Tarwewijk.¹⁰ Een deel van het programma is specifiek gericht op deze focuswijken. Figuur 1-1 geeft de focuswijken en hun locatie op Rotterdam-Zuid weer.

Het NPRZ omvat vijf pijlers: school, werk, wonen, thuisbasis op orde en veilig.¹¹ Per pijler zijn er algemene doelen geformuleerd. Iedere 4 à 5 jaar stelt het NPRZ een uitvoeringsplan op met (beoogde) interventies. De voortgang op deze interventies en de algemene doelen wordt jaarlijks gemonitord in voortgangsrapportages. Aanvullend zijn er monitors met betrekking tot onderwijs verhuisc bewegingen en werk.¹²

Het NPRZ heeft per pijler doelen, gericht op leefbaarheid of op het vergroten van kansen voor bewoners. Twee pijlers zijn met name gericht op leefbaarheid:

- De pijler wonen heeft als doel de kwaliteit van wonen op Zuid te verbeteren, zodat ook als mensen erop vooruitgaan, ze in Zuid willen en kunnen blijven wonen.
- De pijler veilig heeft als doel criminele wervingsroutes af te sluiten en bewoners er weerbaar tegen te maken.

De drie andere pijlers richten zich op het vergroten van de kansen van bewoners:

- De pijler school heeft als doel om kinderen en leerlingen beter en meer onderwijs te bieden, en zo de achterstand op onderwijsresultaten en baankansen ten opzichte van de G4 in te lopen.
- De pijler werk heeft als doel om het aandeel mensen met een uitkering op hetzelfde niveau te krijgen als in de rest van Rotterdam.

⁹ Het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) noemt deze gebieden respectievelijk buurten en wijken.

¹⁰ Gemeente Rotterdam e.a., *Zuid Werkt! Nationaal programma kwaliteitssprong Zuid*, p. 4.

¹¹ NPRZ. "Uitvoeringsplan 2023-2027."

¹² De Boom, J., P. van Wensveen, A. Roode en I. Vogel. "Basismonitor onderwijs Nationaal Programma Rotterdam Zuid 2025." Risbo en Gemeente Rotterdam, Rotterdam: 2025. ([link](#)); Permentier, M., "Monitor wonen 2024: Stijging, verhuizingen en nieuwbouw op Zuid." Gemeente Rotterdam: 2024. ([link](#)); Moors, F., J. Anschutz, L. van Dun en S. Marapengopi. "Basismonitor werk Rotterdam Zuid." Gemeente Rotterdam: 2024. ([link](#))

- De pijler thuisbasis op orde heeft als doel om een stevige en veilige thuisbasis te creëren die school, werk en wonen mogelijk maken.¹³

Wonen is in financiële omvang de grootste pijler. Deze pijler bestaat uit grofweg zes typen interventies. Dit zijn: (1) de basisaanpak particuliere woningen; (2) sloop- en nieuwbouwprojecten; (3) transformatiebouwprojecten; (4) projecten gericht op het samenvoegen en vergroten van woningen; (5) interventies gericht op de buitenruimte; en (6) interventies gericht op winkelstraten.¹⁴

De meest recente voortgangsrapportage van het NPRZ kent 121 verschillende interventies voor de periode 2023-2027.¹⁵ Deze interventies verschillen in (financiële) omvang. Zo is er een omvangrijke interventie gericht op het invoeren van dagprogrammering op alle basisscholen, terwijl de kleinere interventie “video-pitches” beoogt minimaal 50 video-pitches in te zetten bij intensieve werkbegeleidingstrajecten van de gemeente. Andere interventies zijn onder andere gericht op de dienstverlening door wijkteams en het verhogen van de uitstroom van bijstand naar werk. Een deel van de interventies is daarbij geen nieuw project of verandering in de uitvoering of dienstverlening aan bewoners van Rotterdam-Zuid, maar gericht op het inventariseren van nieuwe of evalueren van bestaande interventies.¹⁶

Er is geen alomvattend overzicht van de uitgaven aan de interventies van het NPRZ. Het NPRZ rekende zelf uit zo’n € 161 miljoen per jaar nodig te hebben voor het uitvoeringsplan 2023-2027. Het grootste deel zou nodig zijn voor de pijlers wonen (€ 75 miljoen) en school (€ 57 miljoen).¹⁷

1-3 Rol gemeente

Binnen het NPRZ werken verschillende partijen samen. Het NPRZ-bestuur wordt voorgezeten door de burgemeester van Rotterdam. Het bestuur bestaat daarnaast uit vertegenwoordigers van onderwijspartners, veiligheidspartners, bewoners, werkgevers, de zorg, de gemeente en het Rijk.¹⁸ Het bestuur wordt ondersteund door een programmadirecteur en een programmabureau van twaalf medewerkers in dienst van de gemeente.¹⁹ De bevoegdheden van het bestuur, programmadirecteur en programmabureau zijn niet juridisch vastgelegd.²⁰

De gemeente beheert de financiering van het NPRZ. Om de ambities van het NPRZ te realiseren, is door het Rijk en de gemeente bovenop hun reguliere begrotingen extra geld beschikbaar gesteld. Het uitgangspunt is dat de gemeente en het Rijk allebei ongeveer de helft van het NPRZ financieren.²¹ Het Rijk stelt in de meeste gevallen geld beschikbaar aan de gemeente via bijdragen in het gemeentefonds of via specifieke uitkeringen. Vervolgens betaalt de gemeente zelf de NPRZ-interventies. In de gemeentelijke begroting en jaarstukken wordt in het programma NPRZ verantwoording afgelegd over de besteding van een deel van deze rijksmiddelen.²²

¹³ NPRZ. “Voortgangsrapportage 2024: Zuid op koers.” Rotterdam: 2025, pp. 4-12. ([link](#))

¹⁴ NPRZ. “Uitvoeringsplan 2023-2027,” pp. 80-103.

¹⁵ NPRZ. “Voortgangsrapportage 2024: Deel 2.” Rotterdam: 2025, p. 14. ([link](#))

¹⁶ NPRZ. “Voortgangsrapportage 2024: Deel 2.”

¹⁷ NPRZ. “Uitvoeringsplan 2023-2027,” p. 126.

¹⁸ NPRZ. “Bestuur.” Geraadpleegd op 17 juni 2026. ([link](#))

¹⁹ NPRZ. “Voortgangsrapportage 2024,” p. 14.

²⁰ NPRZ. “Governancepaper NPRZ.” Rotterdam: 2016, p. 2. ([link](#))

²¹ NPRZ. “Uitvoeringsplan 2023-2027,” p. 126.

²² Dit betreft met name de Regio Deal 2019-2022, Regio Deal 2023-2026 en tranches I en II van de specifieke uitkering Kansrijke Wijken.

Daarnaast voert de gemeente een deel van de NPRZ-interventies uit. Een deel van deze interventies is gericht op de eigen dienstverlening. Zo zijn er interventies gericht op het veranderen van de dienstverlening door wijkteams of het verbeteren van de kwaliteit van de buitenruimte. Een ander deel betreft interventies die de gemeente samen met andere NPRZ-partijen uitvoert. Zo werkt de gemeente rondom de interventie “dagprogrammering” (extra uren onderwijs en activiteiten) samen met schoolbesturen.²³

1-4 Leefbaarheid

Waar het NPRZ zich op leefbaarheid en het vergroten van kansen richt, kijkt dit onderzoek specifiek naar leefbaarheid. Een veelgebruikte definitie omschrijft leefbaarheid als “de mate waarin de omgeving aansluit bij de eisen en wensen die er door de mens aan worden gesteld.”²⁴ Er zijn twee manieren om leefbaarheid te benaderen (zie ook Tabel 1-1). *Ervaren of gepercipieerde leefbaarheid* gaat uit van de ervaringen van bewoners. In dat geval is een omgeving leefbaar als bewoners die als leefbaar ervaren. *Veronderstelde leefbaarheid* gaat uit van veronderstelde voorwaarden. In dat geval is een omgeving leefbaar, als die voldoet aan vastgestelde eisen (bijvoorbeeld een minimaal aantal hectare groen in een buurt).²⁵

Ervaren leefbaarheid kun je meten (1) door mensen te bevragen over wat ze van hun leefomgeving vinden of (2) via gedrag op de woningmarkt.²⁶ De eerste manier noemen we “aangegeven voorkeuren.” De tweede manier noemen we “geobserveerde voorkeuren”. Zo kijkt de landelijke maatstaf voor leefbaarheid, de Leefbarometer, onder andere naar woningprijzen.²⁷ Het idee is dat een gebied leefbaarder is als mensen meer voor woningen in dat gebied betalen. Ook verhuis-bewegingen kunnen inzicht in de (on)tevredenheid over een leefomgeving.²⁸ Dat mensen wegverhuizen kan een aanwijzing zijn dat mensen een gebied minder leefbaar vinden. En andersom: als mensen in groten getale naar een gebied toe verhuizen, kan dat een aanwijzing zijn dat zij de leefbaarheid van een gebied waarderen.

Tabel 1-1 Benaderingen van leefbaarheid

Benadering	Omschrijving	Voorbeeld
Ervaren leefbaarheid		
Aangegeven voorkeuren	Door bewoners beoordeelde leefbaarheid	Percentage mensen dat zegt tevreden te zijn over hun buurt
Geobserveerde voorkeuren	Gedrag op de woningmarkt	De waarde van woningen in een buurt
Veronderstelde leefbaarheid		
Veronderstelde voorwaarden	Eisen aan de buurt of bewoners	Het aantal hectare groen in een buurt

²³ NPRZ. “Voortgangsrapportage 2024: Deel 2,” p. 8.

²⁴ Mandemakers, J. K. Leidelmeijer, F. Burema, R. Halbersma, M. Middeldorp en J. Veldkamp. “Leefbarometer 3.0: Instrumentontwikkeling.” Atlas Research, Amsterdam: 2021, p. 13. ([link](#))

²⁵ Van Dorst, M.J. “Een duurzaam leefbare woonomgeving: Fysieke voorwaarden voor privacyregulering.” Eburon, Delft: 2025, pp. 97-98.

²⁶ Mandemakers e.a. “Leefbarometer 3.0: Instrumentontwikkeling,” p. 13.

²⁷ Mandemakers e.a. “Leefbarometer 3.0: Instrumentontwikkeling,” p. 13.

²⁸ Mulder, C.H. & P. Hooimeijer. “Residential relocations in the life course.” In: Population issues. An interdisciplinary focus. Onder redactie van L.J.G. van Wissen & P.A. Dykstra. NIDI, Den Haag: 1999, pp. 159-186.

Volgens onderzoek zijn vijf dimensies van belang voor leefbaarheid.²⁹ Deze dimensies zijn: de fysieke omgeving; de woningvoorraad; het voorzieningsniveau; de sociale samenhang; en overlast en onveiligheid. Indicatoren van deze dimensies hangen samen met aangegeven en geobserveerde voorkeuren van mensen over hun leefomgeving. Tegelijkertijd betekent de samenhang niet dat er ook een (sterke) causale relatie is. Een verbetering op deze dimensies hoeft dus niet tot (grote) verbeteringen in leefbaarheid te leiden.³⁰

Er bestaan verschillende landelijke en lokale datasets over leefbaarheid. De Leefbaarometer is de landelijke maatstaf voor leefbaarheid. De Leefbaarometer is ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Deze barometer gebruikt enquêtedata van het Woononderzoek Nederland (WoON)³¹ en woningprijzen om leefbaarheid te meten. Vervolgens schat de barometer de relatie tussen omgevingskenmerken en deze leefbaarheid.³² Het resultaat is een schatting van leefbaarheid op onder andere wijk- en buurniveau voor heel Nederland. Specifiek in Rotterdam worden verschillende aspecten van leefbaarheid op buurniveau iedere twee jaar uitgevraagd binnen het Wijkprofiel.³³

²⁹ Mandemakers e.a., “Leefbarometer 3.0: Instrumentontwikkeling,” pp. 27-28.

³⁰ Ibid.

³¹ Rijksoverheid. “Het Woononderzoek Nederland”. Geraadpleegd op 26 juni 2026. ([link](#))

³² Mandemakers e.a. “Leefbarometer 3.0: Instrumentontwikkeling,” pp. 14-17.

³³ Gemeente Rotterdam. “Wijkprofiel Rotterdam”. Geraadpleegd op 26 juni 2026. ([link](#))

2 Onderzoeksvragen en afbakening

2-1 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van het onderzoek is:

Is het extra geld voor het programma NPRZ doeltreffend ingezet binnen de pijler wonen om de leefbaarheid te verbeteren?

De hoofdvraag wordt beantwoord door middel van drie deelvragen:

1. Hoeveel extra geld omvat het NPRZ?
2. Hebben interventies binnen de pijler wonen voldoende opgeleverd?
3. Zijn met de pijler wonen achterstanden op het gebied van leefbaarheid voldoende ingehaald?

2-2 Afbakening van het onderzoek

De rekenkamer onderzoekt de doeltreffendheid van het NPRZ. Het NPRZ is meermaals op programmaniveau geëvalueerd. Deze evaluaties vonden dat resultaten achterbleven of dat zicht op maatschappelijke effecten ontbrak. De rekenkamer heeft in 2016 de governance van het NPRZ onderzocht en concludeerde toen dat het NPRZ ondanks grote inzet en betrokkenheid niet tot de gewenste resultaten kwam.³⁴ Een externe tussentijdse evaluatie van het NPRZ in 2022 concludeerde dat er veel concrete resultaten zijn geleverd, maar dat de maatschappelijke effecten achterblijven en kwetsbaar zijn.³⁵ De Algemene Rekenkamer heeft één van de financieringsstromen – die het NPRZ van het Rijk ontvangt – onderzocht: de Regio Deals. De Algemene Rekenkamer concludeerde dat het zicht op de maatschappelijke effecten ontbrak.³⁶ De rekenkamer onderzoek daarom de doeltreffendheid van het NPRZ. Daarvoor kijkt de rekenkamer zowel naar concrete resultaten van specifieke interventies als naar de programmaresultaten te kijken. De rekenkamer kijkt daarbij niet expliciet naar de opvolging van haar eerdere aanbevelingen noch naar de wijze waarop verschillende partijen binnen het NPRZ samenwerken.

Daarbij richt de rekenkamer zich op de inzet van extra geld. Onder extra geld verstaat de rekenkamer de financiële middelen die de gemeente en het Rijk bovenop hun reguliere begrotingen beschikbaar hebben gesteld. Gegeven haar onderzoeksbevoegdheid richt de rekenkamer zich hierbij op geldstromen die via de gemeentelijke begroting lopen. Andere geldstromen – zoals korting op de verhuurdersheffing die het Rijk aan woningcorporaties heeft geboden – blijven dus buiten beschouwing. Vervolgens bekijkt de rekenkamer aan welke interventies dit geld is besteed en wat de resultaten van deze interventies zijn. Interventies die worden gerealiseerd binnen bestaande begrotingen van andere NPRZ-partijen blijven daarbij buiten beschouwing. Dit kunnen bijvoorbeeld aanpassingen in de reguliere werkwijzen, of regulier beheer van woningen zijn.

De rekenkamer focust op specifieke interventies en resultaten binnen de pijler wonen. Daar zijn twee redenen voor. Ten eerste is de pijler wonen qua financiële omvang de grootste pijler van het NPRZ. Ten tweede zijn de belangrijkste interventies van andere pijlers eerder geëvalueerd. Zo is de dagprogrammering bestudeerd door de Erasmus Universiteit en wordt deze periodiek

³⁴ Rekenkamer Rotterdam. “Zorg om Zuid: Onderzoek Nationaal Programma Rotterdam Zuid.” Rotterdam: 2016. ([link](#))

³⁵ Van Rijn, M. “NPRZ, tot hier en nu verder: (P)review Nationaal Programma Rotterdam Zuid.” Van de Bunt Adviseurs, Amsterdam: 2022, p. 6. ([link](#))

³⁶ Algemene Rekenkamer. “Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII): Rapport bij het jaarverslag 2023. Den Haag: 2024, pp. 33-34. ([link](#))

gemonitord en geschouwd.³⁷ Ook voor de pijler werk zijn er al verschillende onderzoeken uitgevoerd.³⁸ Niet al deze onderzoeken bieden direct inzicht in de doeltreffendheid. Alles tezamen is er met deze onderzoeken wel meer inzicht in de werking van de interventies binnen de andere pijlers.

De rekenkamer zal in dit onderzoek geen interventies rondom de Wet betaalbare huur bekijken. Op dit moment voert de rekenkamer een ander onderzoek uit naar de Wet betaalbare huur. Daarin onderzoekt de rekenkamer onder andere of het gemeentelijk toezicht op en handhaving van de particuliere verhuur doeltreffend en doelmatig is.³⁹ Enkele interventies binnen de pijler wonen raken aan de uitvoering van de Wet betaalbare huur. De rekenkamer zal de doeltreffendheid van deze interventies binnen dit onderzoek niet (nogmaals) evalueren.

Voor de evaluatie van de pijler wonen kijkt de rekenkamer naar de algehele leefbaarheid en meer specifiek naar de dimensies woningvoorraad en fysieke omgeving. De interventies binnen de pijler wonen richten zich vooral op twee dimensies van leefbaarheid: de woningvoorraad en de buitenruimte. De rekenkamer focust daarom op die specifieke dimensies, naast leefbaarheid als geheel. De pijler wonen is daarnaast ook gericht op het behouden van mensen die er qua inkomen op vooruitgaan, zogenoemde “sociale stijgers”. Recent heeft het NPRZ opdracht gegeven voor een onderzoek naar het gedrag van sociale stijgers. De rekenkamer laat dit aspect daarom buiten beschouwing.

De rekenkamer bekijkt waar mogelijk de periode van 2012-2025. Het NPRZ is in 2011 van start gegaan. Vanaf 2012 zijn er uitvoeringsplannen opgesteld en interventies in gang gezet. De rekenkamer bekijkt de gehele uitvoeringsperiode tot en met het laatste afgeronde jaar, ofwel de periode 2012-2025. Voor de evaluatie van interventies zal de rekenkamer – met het oog op de evalueerbaarheid – interventies selecteren die recent zijn afgerond (zie paragraaf 3-2).

2-3 Normenkader

Deelvraag 1 is beschrijvend en kent daarom geen normen. Binnen de deelvraag zal gekeken worden (1) hoeveel extra geld via welke financieringsstromen beschikbaar is gesteld; (2) hoeveel daarvan al is ingezet; en (3) voor welke pijlers en interventies dit extra geld dit is ingezet. Specifiek kijkt de rekenkamer voor de analyse van “extra geld” naar:

- Financiële middelen die de gemeente en het Rijk bovenop hun reguliere begrotingen beschikbaar hebben gesteld; en
- geldstromen die via de gemeentelijke begroting lopen.

Tabel 2-1 Normen en criteria deelvraag 1

Norm	Criterium
Deelvraag 1: Hoeveel extra geld omvat het NPRZ?	
Geen normen	

³⁷ Custers, G.. “Implementation barriers and program effectiveness: A quasi-experimental study on an extended school week,” *Educational Policy* 39: 7 (2025), 1392-1419. ([link](#)) De Boom e.a. “Basismonitor onderwijs Nationaal Programma Rotterdam Zuid 2025.”; Kruijer, J., P. Duijvestijn, I. Wiersma, E. Helmich, K. Hoogeveen, M. Pluijm en E. Poelman. “Rapportage schouwen dagprogrammering Rotterdam 2024: Ronde 3.” Sardes en DSP-groep, Rotterdam: 2023. ([link](#))

³⁸ De Boom, J., P. van Wensveen, A. Roode en I. Vogel. “Studenten met een opleiding met een AanDeBak-garantie 2025.” Risbo en Gemeente Rotterdam, Rotterdam: 2025. ([link](#)); Fenger, M., P. de Hek, R. Simonse, M. den Hartog, P. van der Aa, F. Sepp en S. van Buren-Bense. “Eindevaluatierapport Samen voor Zuid.” Kenniswerkplaats Stedelijke Arbeidsmarkt, Rotterdam: 2023. ([link](#))

³⁹ Rekenkamer Rotterdam. “Onderzoeksopzet Wet betaalbare huur.” Rotterdam: 2025, p. 9. ([link](#))

Voor deelvraag 2 gebruikt de rekenkamer vijf normen. Tabel 2-2 geeft de normen en criteria waarmee deze normen beoordeeld worden. De normen richten zich op de doelen, beleidstheorie, resultaten (output) en maatschappelijke effecten (outcome) van de interventies. Deze normen zijn grotendeels gebaseerd op normen voor beleidsvoorbereiding en -uitvoering van de Algemene Rekenkamer en aanbevelingen van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak voor beleidsmakers.⁴⁰ De vijfde norm betreft het leeuwendeel van het onderzoek, waarin de rekenkamer de maatschappelijke effecten interventies zelf (aanvullend) onderzoekt. Deze norm weerspiegelt de ambitie van het NPRZ dat bewoners verbetering merken.⁴¹

Tabel 2-2 Normen en criteria deelvraag 2

Norm	Criterium
Deelvraag 2: Hebben interventies binnen de pijler wonen voldoende opgeleverd?	
1. Doelen van de interventie zijn helder omschreven. ⁴² (doel)	Doelen zijn SMART geformuleerd.
2. Het is duidelijk hoe de interventie een achterliggend leefbaarheidsprobleem kan helpen oplossen. ⁴³ (beleidstheorie)	- Er is een achterliggend leefbaarheidsprobleem gedefinieerd dat de interventie moet helpen oplossen. - Er is een beleidstheorie expliciet gemaakt, die toelicht hoe de interventie dit probleem kan helpen oplossen. - De beleidstheorie is valide en plausibel.
3. De outputdoelen van de interventie zijn tijdig behaald. ⁴⁴ (resultaat of output)	Afgeronde interventies: - De beoogde output is gerealiseerd. - De output is tijdig gerealiseerd. Nog niet volledig afgeronde interventies: - De beoogde output wordt naar verwachting gerealiseerd. - De output ligt op schema om tijdig gerealiseerd te worden.
4. Het beoogde maatschappelijke effect is volgens de gemeente of het NPRZ gerealiseerd. ⁴⁵ (maatschappelijk effect of outcome)	- Het maatschappelijke effect van de afgeronde interventie is bij de gemeente of het NPRZ bekend. - Het beoogde maatschappelijke effect is daarmee gerealiseerd.
5. De leefbaarheid is voor bewoners merkbaar verbeterd. ⁴⁶ (maatschappelijk effect of outcome)	- Bewoners ervaren na de interventie een verbetering in algehele leefbaarheid. - Bewoners ervaren na de interventie een verbetering in de woningvoorraad en/of fysieke omgeving.

⁴⁰ Algemene Rekenkamer. "Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek." Den Haag: 2023, pp. 46-53. ([link](#)); Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. "Aanbevelingen voor beleidsonderzoek: Tips van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak." Ministerie van BZK, Den Haag: 2015. ([link](#))

⁴¹ NPRZ. Uitvoeringsplan 2023-2027, p. 81-82.

⁴² Ministerie van BZK. Tips van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak, pp. 10-11; Algemene Rekenkamer. Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek, p. 48.

⁴³ Ministerie van BZK. Tips van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak, pp. 6-9; Algemene Rekenkamer. Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek, p. 47.

⁴⁴ Algemene Rekenkamer. Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek, p. 51

⁴⁵ Algemene Rekenkamer. Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek, p. 52

⁴⁶ NPRZ. Uitvoeringsplan 2023-2027, p. 81-82.

Voor deelvraag 3 gebruikt de rekenkamer vier normen, die zich richten op dezelfde aspecten als bij deelvraag 2. Ten opzichte van deelvraag 2, die zich richt op losse interventies, richt deelvraag drie zich de hele pijler wonen. Ook deze normen zijn grotendeels gebaseerd op normen voor beleidsvoorbereiding en -uitvoering van de Algemene Rekenkamer. De derde en vierde norm zijn tevens gebaseerd op de doelstellingen van het NPRZ om inspanningen te leveren om de woningvoorraad te verbeteren en aantrekkelijke woonmilieus te realiseren.⁴⁷ Voor de eerste norm kijkt de rekenkamer zowel naar doelen die expliciet gevolgd worden in de voortgangsrapportages, als naar doelen die zijn opgenomen in de uitvoeringsplannen en startdocumenten. De derde norm bekijkt de output op pijlerniveau en geeft daarmee zicht op veranderingen in de veronderstelde voorwaarden voor leefbaarheid.

Tabel 2-3 Normen en criteria deelvraag 3

Norm	Criterium
Deelvraag 3: Zijn met de pijler wonen achterstanden op het gebied van leefbaarheid voldoende ingehaald?	
1. Doelen van de pijler zijn helder omschreven. ⁴⁸ <i>(doel)</i>	• Doelen zijn SMART geformuleerd.
2. De beoogde interventies passen bij de doelen. ⁴⁹ <i>(beleidstheorie)</i>	• De beoogde interventies passen logisch bij de beoogde doelen. • Er is voor ieder doel ten minste één bijpassende beoogde interventie.
3. De woningvoorraad en fysieke omgeving in focuswijken zijn voldoende verbeterd. ⁵⁰ <i>(resultaat of output)</i>	• De kwaliteit van de woningvoorraad in de focuswijken is verbeterd. • De kwaliteit van de woningvoorraad in de focuswijken is meer verbeterd dan in andere Rotterdamse wijken. • De buitenruimte in de focuswijken is verbeterd. • De buitenruimte in de focuswijken is meer verbeterd dan in andere Rotterdamse wijken.
4. De ervaren leefbaarheid in focuswijken is voldoende verbeterd. ⁵¹ <i>(maatschappelijk effect of outcome)</i>	• De focuswijken zijn sinds de start van het NPRZ vooruitgegaan in ervaren leefbaarheid. • De focuswijken zijn sinds de start van het NPRZ vooruitgegaan op twee specifieke dimensies van ervaren leefbaarheid: woningvoorraad en fysieke omgeving. • Verschillen in ervaren leefbaarheid tussen de focuswijken en andere (Rotterdamse) wijken zijn afgenomen. • Verschillen op twee specifieke dimensies van ervaren leefbaarheid (woningvoorraad en fysieke omgeving) tussen de focuswijken en andere (Rotterdamse) wijken zijn afgenomen.

⁴⁷ NPRZ. Voortgangsrapportage 2024.

⁴⁸ Ministerie van BZK. Tips van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak, pp. 10-11; Algemene Rekenkamer. Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek, p. 48.

⁴⁹ Ministerie van BZK. Tips van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak, pp. 6-9; Algemene Rekenkamer. Handleiding doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek, p. 47.

⁵⁰ NPRZ. Voortgangsrapportage 2024.

⁵¹ NPRZ. Uitvoeringsplan 2023-2027, pp. 81-82.

3 Onderzoeksaanpak

3-1 Onderzoeksmethoden

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zal de rekenkamer in dit onderzoek een combinatie van methoden gebruiken. Tabel 3-1 geeft een overzicht van de onderzoeksmethoden, die de rekenkamer voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zal gebruiken.

Tabel 3-1 Onderzoek	
Deelvraag	Onderzoeksmethode
1. Hoeveel extra geld omvat het NPRZ?	• Documentstudie
2. Hebben interventies binnen de pijler wonen voldoende opgeleverd?	• Documentstudie • Interviews/focusgroepen met ambtenaren en betrokken partijen • Interviews met bewoners
3. Zijn met de pijler wonen achterstanden op het gebied van leefbaarheid voldoende ingehaald?	• Documentstudie • Secundaire data-analyse

3-2 Onderzoeksmethoden toegelicht

Deelvraag 1

Om zicht te krijgen op financiering van het NPRZ zal de rekenkamer een documentstudie uitvoeren. Hiervoor kijkt de rekenkamer met name naar stukken uit de gemeentelijke planning- en control-cyclus en interne financieringsoverzichten. Wanneer de documentstudie niet voldoende informatie oplevert, kan de rekenkamer aanvullend informatie over de financiering ophalen in gesprekken met ambtenaren van het NPRZ of de gemeente.

Deelvraag 2

De rekenkamer heeft 5 interventies binnen de pijler wonen geselecteerd ter evaluatie binnen deelvraag 2. Dit zijn de interventies:

- Basisaanpak particuliere voorraad;
- Ericaplein;
- Huis op Zuid en het Zwembad Feijenoord;
- Katendrechtse Lagedijk/Wolphaertsbocht; en
- Mijnkintbuurt.

Wanneer de evaluatie van deze interventies meer tijd kost dan vooraf ingeschat, kan de rekenkamer ervoor kiezen uiteindelijk vier van deze interventies daadwerkelijk te evalueren.

Bij de selectie van interventies heeft de rekenkamer rekening gehouden met vier criteria:

1. *De financiële omvang van de interventie.* De steekproef selecteert vooral interventies die relatief veel geld van het NPRZ hebben ontvangen. Ten eerste zouden zulke interventies relatief grote, en dus beter meetbare, effecten teweeg moeten brengen. Ten tweede kan op deze manier een groter deel van de uitgaven aan het NPRZ direct worden geëvalueerd.

2. *Het type interventie.* De pijler wonen kent zes typen interventies (zie 1-2). De steekproef moet zo veel mogelijk verschillende typen omvatten. Binnen het NPRZ zal de komende jaren minder inzet zijn op projecten gericht op het samenvoegen en vergroten van woningen.⁵² De rekenkamer zal dit type interventie daarom in ieder geval niet evalueren.
3. *De afronding van de interventie.* De interventie (of een afgebakend deel daarvan) moet afgerond zijn om het effect op de leefbaarheid te beoordelen. Tegelijkertijd moeten interventies niet al te lang geleden zijn afgerond. Omdat herinneringen over de tijd onderhevig zijn aan vertekening, zou dat een vertekend beeld kunnen opleveren van het effect op de leefbaarheid.
4. *De wijk(en) waarin de interventie is uitgevoerd.* De steekproef moet interventies in zo veel mogelijk van de zeven focuswijken omvatten. Daar waar problemen het grootst zijn, mogen ook de grootste effecten worden verwacht.

Met documentstudie zal de rekenkamer de doelen, beleidstheorie, resultaten (output) en maatschappelijke effecten (outcome) in kaart brengen. In de documentstudie bekijkt de rekenkamer per interventie in ieder geval de volgende documenten en onderliggende stukken. Ten eerste verleningsbesluiten, waarin het besluit tot financiering van interventies is vastgelegd. Ten tweede eventuele wijzigingsbesluiten. Ten derde vaststellingsbesluiten, waarin de uitvoering wordt verantwoord en de uitbetaling definitief wordt vastgesteld. Met deze documentstudie beoordeelt de rekenkamer normen 1 tot en met 4.

De rekenkamer kan in gesprek gaan met ambtenaren en betrokken partijen om het maatschappelijke effect van interventies te achterhalen. Het kan zijn dat het maatschappelijke effect van een interventie bij de gemeente en het NPRZ niet bekend is. In dat geval zal de rekenkamer in gesprek gaan met ambtenaren en betrokken partijen om hun beeld van de maatschappelijke effecten op te halen. Dit gesprek kan afhankelijk van het aantal relevante betrokken partijen de vorm van een interview of van een focusgroep hebben. Met deze aanvullende interviews of focusgroepen kan de rekenkamer een deel van norm 4 beoordelen.

Via interviews met bewoners onderzoekt de rekenkamer het effect van interventies op leefbaarheid. Daartoe zal de rekenkamer per interventie respondenten werven door zichtbaar aanwezig te zijn in de wijk. Tijdens deze semigestructureerde interviews worden bewoners bevraagd over hoe de leefbaarheid van hun wijk, en wat zij hebben gemerkt van de interventies. Waar mogelijk zal de rekenkamer hierbij samenwerken met (onderzoeks)collectieven in de focuswijken. Voor interventies met specifieke doelgroepen over heel Rotterdam-Zuid, zal de rekenkamer respondenten persoonlijk benaderen. Met deze interviews beoordeelt de rekenkamer norm 5.

Deelvraag 3

Met documentstudie zal de rekenkamer de doelen en beleidstheorie in kaart brengen. In de documentstudie bekijkt de rekenkamer de algemene doelen van de pijler wonen. Ook kijkt de rekenkamer welke interventies zijn ingezet om de doelen te behalen. Met deze documentstudie beoordeelt de rekenkamer normen 1 en 2.

Om resultaten (output) en maatschappelijke effecten (outcome) in kaart te brengen, voert de rekenkamer een secundaire data-analyse uit. Daarbij gebruikt de rekenkamer bestaande kwantitatieve informatie. De output richt zich op de kwaliteit van de woningvoorraad en de fysieke omgeving. Leefbaarheid meet de rekenkamer aan de hand van aangegeven en geobserveerde voorkeuren van leefbaarheid. Waar nodig voert de rekenkamer factoranalyse(n) uit om meerdere variabelen over dezelfde concepten samen te voegen. Met deze secundaire data-analyse beoordeelt de rekenkamer normen 3 en 4.

⁵² Van Rijn, M., E. van der Leij en D. Holt. "Uitwerking afspraak Woontop Rotterdam Zuid." Adviescommissie Van Rijn, plaats onbekend: 2025, p. 34.

De rekenkamer gebruikt zowel Rotterdamse als landelijke data. Rotterdamse data zijn met name geschikt om een vergelijking te maken tussen wijken op Zuid en op de noordoever. Met landelijke data kan de rekenkamer ook een vergelijking maken met andere G4-steden. Onder de Rotterdamse data vallen in ieder geval het Wijkprofiel en de Monitor wonen. Onder de landelijke data vallen in ieder geval de Leefbaarometer en verschillende datasets van het Centraal Bureau voor de Statistiek, zoals de Kerncijfers Wijken en Buurten.

De rekenkamer brengt vervolgens de verandering in verschillen tussen gebieden in kaart. De rekenkamer bekijkt verschillen van de focuswijken of Rotterdam-Zuid als geheel met de wijken op de noordoever of de andere G4-steden. Voor deze verandering bekijkt de rekenkamer de periode 2012-2025. De precieze vergelijking en vergelijkingsperiode is afhankelijk van de beschikbare data en kan verschillen per analyse.

4 Organisatie, planning en privacy

Organisatie

Het onderzoek zal worden uitgevoerd door een onderzoeksteam bestaande uit:

- Carel-Peter van Erpecum
- Isa Goosen
- Timo Lambregts (projectleider)

Planning

De uitvoering van het onderzoek start in juli 2026. De bevindingen uit het onderzoek worden in een concept-nota van bevindingen vastgelegd. De rekenkamer stelt de gemeente in de gelegenheid op deze bevindingen te reageren door het concept voor ambtelijk wederhoor aan te bieden. Na verwerking van de ambtelijke reactie stelt de rekenkamer een bestuurlijke nota op. Daarin presenteert de rekenkamer de conclusies en aanbevelingen die volgen uit het onderzoek. De bestuurlijke nota zal voor wederhoor aan het college van B en W worden voorgelegd. De reactie van het college van B en W wordt samen met het nawoord van de rekenkamer in het definitieve rapport opgenomen. Dit zal naar verwachting in de eerste helft van 2027 aan de raad worden aangeboden.

Privacy

In dit onderzoek zal de rekenkamer contact hebben met verschillende functionarissen van de gemeente Rotterdam. De persoonsgegevens die in dat kader worden verwerkt, worden zoveel mogelijk beperkt, maar betreffen in elk geval naam, functie en zakelijke contactgegevens. Alle gegevens worden conform de AVG en het daarop gebaseerde privacybeleid van de rekenkamer verwerkt. De rekenkamer zal geen bijzondere persoonsgegevens verwerken.

Voor de evaluatie van interventies zal de rekenkamer waar mogelijk geanonimiseerd data verzamelen. Het kan blijken dat de rekenkamer persoonsgegevens nodig heeft om een interventie te evalueren. Bijvoorbeeld wanneer binnen een interventie de specifieke bewoners zijn benaderd. In dat geval worden over de aanlevering van deze persoonsgegevens afspraken gemaakt. Hoe dan ook wordt een pre-DPIA (Data Protection Impact Assessment) uitgevoerd wanneer tijdens het onderzoek de werkwijze voor de evaluatie van interventies is vastgesteld.